

Методики навчання

Розвиток творчого потенціалу особистості, формування в учнів досвіду творчої діяльності є найважливішим завданням сучасної шкільної освіти. У методиці навчання накопичений значний досвід застосування різноманітних педагогічних технологій. Особливої уваги серед яких заслуговують:

- технології на основі особистісно зорієнтованого педагогічного процесу (гуманно-особистісна технологія, технологія розвиваючого навчання, проектна технологія, технологія формування творчої особистості);
- технології на основі активізації та інтенсифікації діяльності учнів (ігрові технології, технології проблемного навчання, інтерактивні технології);
- технології на основі підвищення ефективності управління та організації навчального процесу (комп'ютерні (інформаційні) технології, технологія індивідуального навчання, групові технології, технологія комунікативно-інформаційного та мультимедійного навчання).

Діяльності в умовах особистісно орієнтованого уроку учні навчаються під керівництвом учителя: від пояснення суті такого навчання, формування відповідних навичок до розвитку умінь висловлювати власну думку та цінувати чужу, толерантно ставитися й відповідно висловлюватися: "Я вважаю...", "Мені здається...", "Я думаю...", "На мій погляд..." тощо. Щоб мета уроку була сприйнята школярем, учитель забезпечує відповідну мотивацію: повідомляє "вагу" вивчаного матеріалу для отримання підсумкової оцінки; можливість застосування набутих знань у житті, майбутній професійній діяльності; підкреслює схожість аналізованих питань з проблемами конкретної особистості тощо. Відчути себе творцем "власної долі" учень зможе за умови активної участі в проектуванні, організації та контролі навчальної діяльності:

1. Щодо кінцевого результату: кожен сам обирає рівень домагань, оцінку, яку хотілося б отримати в результаті опрацювання матеріалу.
2. У складанні та обговоренні плану роботи. Навіть запропонований учителем план сприймається (і приймається!) як власний, якщо учневі була надана можливість внесення коректив: "Я ж погодився з ним!"
3. У виборі способів навчальної діяльності, пропонувані завдань і шляхів їх розв'язання. Варіативність стосується як фіксації нового матеріалу (схема, план, тези, опорний чи розгорнутий конспект, таблиця та ін.), так і відповідей на поставлені запитання (усно чи письмово, за опорним конспектом чи без нього тощо), домашніх завдань.
4. У залученні до контролю та оцінювання через самоконтроль, взаємоопитування, аналіз відповідей товаришів, самооцінку й зіставлення її з оцінкою учителя та наперед заданим зразком.

Синхронне й асинхронне дистанційне навчання

У переважній більшості шкіл цей навчальний рік відбувається у форматі змішаного навчання, коли практикують поєднання різних режимів роботи (онлайн та аудиторна) у різних класах чи в різний час. Непросто вибрати конкретну комбінацію, яка найкраще підійде для умов, особливостей та обмежень закладу, класу, колективу вчителів і родинної спільноти. А для онлайн-частини змішаного навчання потрібно обирати синхронний чи асинхронний режим взаємодій. Розглянемо їхні особливості докладніше. Отож, синхронний режим передбачає взаємодію між суб'єктами дистанційного навчання, під час якої учасники одночасно перебувають в електронному освітньому середовищі або спілкуються за допомогою засобів аудіо-, відеоконференції. Інакше кажучи, це проведення уроку в режимі реального часу в обраному цифровому середовищі. Рівночасно присутні вчитель та учні класу, спілкуючись приблизно так, як це відбувається на звичайному уроці. Асинхронний режим означає взаємодію між суб'єктами дистанційного навчання, за якої учасники взаємодіють між собою із затримкою в часі, застосовуючи при цьому

інтерактивні освітні платформи, електронну пошту, форуми, соціальні мережі тощо. Можна сказати, що це режим більш самостійного навчання, яке, водночас, підтримується вчителем з використанням відповідних цифрових інструментів.

Які переваги та недоліки цих форматів навчання?

Синхронне навчання – це швидкий і безпосередній зворотний зв'язок, як від учителя, так і від учнів. Відповіді та реакції надаються в режимі реального часу, майже так само, як і на звичайному уроці. Звісно, є технологічні обмеження, які означають, що одночасно говоритиме лише хтось один, і на екрані можна побачити не всіх учасників водночас, якщо їх достатньо багато. Лише в синхронному форматі можна організувати безпосередню взаємодію учнів у малих групах, швидко обговорити питання та прийняти рішення. Однак, синхронне навчання вимагає онлайн-присутності в чітко визначений час. Це може бути проблемою, особливо коли вдома є кілька осіб з графіками, що накладаються. Певна частина синхронного заняття йде на узгодження технічних перешкод, перепитування й уточнення через непередбачувані перебої зі зв'язком та інші організаційні моменти.

Натомість асинхронний режим передбачає роботу за власним графіком та у власному темпі максимально використовує переваги змішаного навчання. Це дозволяє опановувати матеріал, орієнтуючись на власне розуміння, а не на темп решти групи. Водночас, асинхронний режим може давати відчуття більшої ізоляovanості, адже знижується відчуття навчальної спільноти, якщо спеціально не підтримувати його. Крім того, це вимагає від учнів доволі високої самодисципліни та розвинутого вміння керувати своїм часом, що може бути досить складним, зокрема за відсутності попереднього досвіду такої роботи. Таким чином, розглянувши особливості цих форматів навчання, можна виокремити види та форми діяльності, які дозволять максимально ефективно застосувати кожен із цих режимів.

Організаційні моменти та консультації

Синхронне заняття варто використовувати для організації навчального процесу, відповідей на запитання щодо змісту чи вирішення проблем щодо доступу до цифрових сервісів, які виникли в учнів, можливо, пропонуючи альтернативні варіанти виконання завдань. Водночас, добре працює схема відведення певних періодів навчального дня для консультацій – учні знають, що можуть звернутись у цей час і отримати безпосередню відповідь. Якщо ж запитання виникає в інший момент, варто встановити правила надання відповіді поза межами таких консультацій. Наприклад, на запитання, отримане електронною поштою чи в месенджер між 9-ю та 15-ю годиною, можна очікувати відповідь упродовж однієї години. При асинхронній організації навчального процесу особливої важливості набуває систематичність наповнення цифрової навчальної платформи, обраної закладом освіти. Потрібно надавати чіткі інструкції та передбачити різні канали комунікації (електронна пошта, доступна форма зворотного зв'язку, месенджер, телефон тощо) на випадок виникнення технічних негараздів.

Викладання нового матеріалу

За традиційного підходу на уроці вчитель повідомляє новий матеріал, а вдома (асинхронно) учні його опрацьовують, виконуючи вправи та завдання. Такий підхід є виправданим в окремих випадках, коли учні не мають попереднього досвіду самостійного опрацювання матеріалу, або цей матеріал є зовсім новим чи високої складності. Частіше ж доцільніше спробувати реалізувати підхід перевернутого класу, коли сам новий матеріал опрацьовують асинхронно, а на онлайн-уроці відбувається його обговорення та

практичне закріплення. Таким чином учні можуть отримати матеріал у зручному для себе форматі. Це може бути опрацювання доступного підручника, відео-запису від свого вчителя, роликів з YouTube, TedX чи інших освітніх каналів, платформи Всеукраїнської школи онлайн тощо. Плануючи використання таких джерел, учитель має врахувати, що час опрацювання цих матеріалів не може перевищувати тривалості асинхронних занять. Якщо заклад освіти має обґрунтовані сумніви щодо можливості всіх учнів підключитися до синхронних онлайн-занять, треба забезпечити отримання навчальних матеріалів та пояснень альтернативними шляхами. Це можуть бути відеозаписи, відкриті для перегляду в будь-який час, посилання на сторінки доступного підручника чи іншого посібника, надання доступу до презентації, конспекту заняття чи інших матеріалів. Варто зазначити, що переважна більшість сервісів проведення онлайн-уроків дозволяють здійснювати запис занять.

В окремих випадках доступ до таких записів можна використати як альтернативу відвідуванню синхронних уроків за умови забезпечення:

- оптимальної тривалості та наповнення запису. У цифровому навчанні практикують короткі відеоролики тривалістю до 8-10 хвилин. Тож у разі планованого подальшого використання запису заняття варто обмежувати його тривалість або структурувати його таким чином, щоб можна було виокремити найбільш інформативний фрагмент.
- приватності учасників уроку. Бажано, щоб частина уроку, пропонується в записі, не містила відео- чи аудіоматеріалів учнів, присутніх на занятті. Оптимально, якщо такий запис обмежується фрагментом з поясненням учителя. Також можна надавати доступ до такого відео лише для учнів конкретного класу. Цього можна досягнути, розміщуючи це відео не у відкритому доступі YouTube, а, скажімо, на хмарному диску Google лише для учасників шкільного домену.

Практичне закріплення вивченого

Варто пам'ятати, що фронтальна робота не може займати більшість часу заняття, незалежно від обраного формату взаємодії. Доцільно відводити значну частину уроку на індивідуальну та групову роботу учнів, виконання практичних вправ і застосування активних методів навчання. На синхронних заняттях варто використовувати інтерактивні прийоми, практикувати роботу в малих групах (активуючи кімнати breakout rooms відповідних сервісів відеоконференцій). Доречно буде скористатись інструментами миттєвої взаємодії, наприклад Kahoot, MentiMeter, Classtime та аналогічними. Іншими словами, максимально зважати на факт одночасної присутності великої кількості учасників для підтримки спільної роботи та взаємодій. Можна створити шаблон завдання на білій дошці, доступний для заповнення кожним учнем індивідуально. Таку можливість надає, наприклад, сервіс WhiteBoard.Chat. Учитель може переглядати результати опрацювання шаблону усіма учнями й, за потреби, демонструвати окремі фрагменти розв'язків, коментуючи їх. Однак, плануючи використання додаткових цифрових інструментів під час онлайн-заняття, варто врахувати, що не всі учні матимуть можливість перемикатися між сервісом відеоконференції та іншим застосунком, особливо при роботі з мобільного телефону чи планшета. Асинхронна практика має передбачати значний простір для експериментів і можливості виправити ймовірні помилки. Тому тут краще застосувати інструменти на кшталт LearningApps, LiveWorksheets, та інші, які дозволяють виконувати завдання довільну кількість разів без ризику отримати погану оцінку. Крім того, гнучкий розподіл часу в асинхронному режимі доцільно використати для виконання творчих, проєктних робіт. Для реалізації диференційованого підходу можна скористатися дошками вибору, коли учням пропонують певний набір завдань на вибір, і вони виконують у довільному порядку всі або лише частину завдань. Важливо підібрати альтернативні завдання таким чином, щоб забезпечити досягнення запланованих результатів навчання, але, ймовірно, різними шляхами та способами.

Контроль і перевірка знань

Так само, як і попередні етапи, перевірку засвоєння матеріалу можна здійснювати в різних режимах і форматах. Синхронно краще організовувати індивідуальні розмови з учнями, на яких обговорювати попередньо виконані завдання (знижуючи спокусу недотримання засад академічної доброчесності). Асинхронно ж можна проводити тести, або практикувати індивідуалізовані завдання в різних форматах.

Рефлексія

У синхронному режимі можна практикувати традиційний спектр рефлексивних вправ і запитань, а також використати цифрові інструменти, скажімо, шаблони MentiMeter, Miro чи інші. Для мінімізації відчуття ізольованості та отримання зворотного зв'язку, зокрема при асинхронному навчанні, варто застосовувати опитувальники різних видів. Окрім стандартних інструментів створення форм (у хмарних сервісах Google чи Office 365), можна використати онлайн дошки (Padlet, LinoIt, Flinga тощо), спільно формуючи їх наповнення, або взаємодіючи з готовими шаблонами.

Як поєднувати синхронне та асинхронне навчання?

Відповідно до положення про дистанційне навчання, «не менше 30 відсотків навчального часу, передбаченого освітньою програмою закладу освіти, організовується в синхронному режимі (решта навчального часу організовується в асинхронному режимі)». Це можна реалізувати кількома моделями:

- онлайн відбувається кожен третій урок предмета, а для решти часу пропонують завдання для самостійного опрацювання та виконання;
- окремі предмети, за рішенням закладу освіти, можуть потребувати більше синхронного часу, ніж інші. У такому разі вони можуть мати більше онлайн уроків, натомість інші дисципліни базуватимуться на асинхронному режимі взаємодії;
- тривалість онлайн уроку може становити 15 хвилин, а решту часу (30 хвилин) учні виконують завдання, базуючись на отриманому матеріалі.

Залежно від того, яку модель поєднання синхронного та асинхронного навчання обирає заклад і вчитель, можна по-різному наповнювати ці складові навчальними діяльностями. Наприклад, можна розпочинати заняття синхронно, робити огляд матеріалу та спрямовувати учнів до попередньо записаного відеоуроку та набору практичних вправ і завдань, які опрацьовуються асинхронно. Наприкінці уроку відбувається повернення в спільний онлайн-простір, з'ясовуються проблемні моменти, даються відповіді на запитання, підбиваються підсумки, відбувається рефлексія. Також можна відвести синхронний урок на розв'язування задач як для демонстрації певних прийомів учителем, так і розбору учнівських робіт. Асинхронно в такому разі відбувається закріплення вивченого. Можна спланувати синхронне заняття таким чином, щоб упродовж його тривалості проводити опитування. У такому разі доцільно розбити клас на менші групи, щоб частина учнів працювала з учителем, відповідаючи на запитання індивідуально чи в малій групі, а решта класу працювала асинхронно над попередньо підготованими завданнями. За якийсь час (або на наступному занятті) групи міняються. Таким чином, можна організувати онлайн складову дистанційного навчання у різних комбінаціях синхронного й асинхронного режимів взаємодії, підсилюючи їх відповідні переваги.